

Cséplő Noémi

SZTE Juhász Gyula Pedagógusképző Kar

ORCID:0009-0008-8654-1065

Edward William Cole, Ausztrália utópistája

Absztrakt

Edward William Cole aranyásóból lett Ausztrália egyik legnagyobb könyvkereskedője. Az ipari forradalom, a kitáguló világ, a kezdődő globalizáció gyermekeként lelkesen vallotta a tudás és a tudomány mindenhatóságát, folyamatosan képezte önmagát, könyvtárba járt, vitakörök tagjaként szívesen beszélgetett a társadalmi változásokról, technológiai vívmányokról. Írásai segítségével nemcsak a viktoriánus Ausztrália életébe, de az általa elképzelt jövőbe is betekintést nyerhetünk.

Milyen gondolatok foglalkoztatták leginkább ezt a folyton tanulni vágyó férfit? Mit gondolt a világ jövőjéről, a technikai vívmányokról, társadalmi változásokról, és mindezek hatásáról az emberiség jövőjére? Mi valósult, valósulhatott meg elképzeléseiből? A válaszokat Cole saját írásaiban keresi a tanulmány szerzője, miközben 21. századi elemzéseken keresztül is vizsgálja a 19. század második felében született feltevéseket, jóslatokat.

Kulcsszavak: Ausztrália, globalizáció, világegység, utópia

Abstract

Edward William Cole, Australian utopist

Edward William Cole, a simple gold digger at the beginning, became the owner of the grandest bookshop of Australia. As a child of the industrial revolution, the expanding world and the beginning of globalization, he whole-heartedly professed the omnipotence of knowledge and science, constantly educated himself, spent his free time in libraries, and enjoyed discussing social changes and technological achievements as a member of many discussion groups. Through his writings, we can gain an insight not only into the life of Victorian Australia, but also into the future he envisioned.

What thoughts preoccupied this man who always wanted to learn so eagerly? What did he think about the future of the world, technical achievements, social changes, and the impact of all this on the future of humanity? What has or could have come true from his ideas? The author of the study looks for the answers in Cole's own writings, while also examining the assumptions and predictions made in the second half of the 19th century through 21st century analyses.

Keywords: Australia, globalization, world federation, utopia

Edward William Cole, Ausztrália utópistája

A reneszánszsal indult és a felvilágosodásban kicsúcsosodott változásokat az antropológia tudománya paradigmaváltásként, a filozófia a modernitás korszakának kezdeteként értékeli, melynek alapja az emberi kíváncsiság és kételkedés volt. E korszak egyik jeles szülöttje Edward William Cole (1832–1918), aki húszévesen, iskolázatlan, nincstelenként érkezett az aranylázban égő Ausztráliába, és aki a századfordulóra a világ legnagyobb könyvesházát hozta létre, könyveket írt és adott ki, kora egyik meghatározó gondolkodójává, véleményformálójává vált.

Ausztráliáról elsősorban az óslakosok és kultúrájuk, a többszáz nyelv, a különleges hiedelmek jutnak eszünkbe, pedig e távoli földrész európai jellegű történelme – alig 250 év – is figyelmet érdemel, mivel fejlődése jelentősen eltér a gyarmatbirodalmak legtöbbjétől. MacIntyre (2014) nagyon pontosan megfogalmazza ezeket a különbségeket:

„Egyrészt az ausztrál gyarmati társadalomban összeolvadtak az Egyesült Királyság különböző népei, az angolok, írek, skótok és walesiek kultúrájuk egyes elemeit megőrizve csatlakoztak a nagy közös vállalkozáshoz; ezzel összefüggően a felekezeti egyenlőséget nagyon korán elfogadták. Másodszor a gyarmatokon nem alakult ki sem bevett egyház, sem örökletes földbirtokos arisztokrácia és szigorúan hierarchikus katonai kaszt; a feudális örökség nélküli új társadalomban nem voltak urak és szolgák. Harmadrészt a magas életszínvonal és a sokféle lehetőség nagyobb társadalmi részvételt tett lehetővé: több volt a szabad idő, elterjedtebb az írástudás, többen jártak templomba, és vettek részt önkéntes munkában. Ausztrália ebben az Egyesült Államokra hasonlított, de Amerikának fegyverrel kellett kivívnia a szabadságát, az ausztrálok viszont Nagy-Britannia javított változatának látták az országukat” (MacIntyre 2014: 227).

Dél-Ausztrália vezetői szívesen látták a másként gondolkodókat, a vallási és polgári szabadságot nagyra értékelték, a nonkonformistákat, akik lelkesen vettek részt a társadalmi-politikai tevékenységekben. Dél-Ausztrália nem kívánta reprodukálni a brit társadalmat, sokkal inkább tartományként, a Brit Birodalom kiterjesztéseként aposztrofálta magát, semmint alávett gyarmatként (Rickard 1988: 34).

Ausztrália tehát ideális terepet biztosított a felvilágosodás talaján kialakult modern államnak, a kapitalista világrendnek, a számtalan szellemiség, filozófia és gondolat terjedésének, a multikulturális társadalomnak, a modern és korszerű jog létrejöttének, az emancipációnak.

Amikor Edward William Cole 1852. november 11-én megérkezett Melbourne-be, a város még korántsem volt virágzó világváros, inkább túlszűfolt az odaözönlő szerencsevadászoktól, teli szeméttel és legyekkel. Cole 1860-ig próbált az aranymezőkön boldogulni, több-kevesebb sikerrel. A boldogulás érdekében szinte minden munkát elvállalt, amit csak lehetett (Broinowski 2020: 47–51). Erről számol be egy 1861-es levélben¹ szüleinek, melyben az általa végzett munkákat, foglalkozásokat veszi sorra: bányász, telekspekuláns, kőműves, föld- és házügynök, üvegolvasztár, favágó, limonádé- és almaborkészítő, törvényszolga, lámpagyújtogató, hentes és mészáros, fotós, étteremtulajdonos², lekvárkészítő, bróker, kerítésépítő és épületasztalos, bányagép-előállító, bányarészesedés-spekuláns. Nincs forrásunk arra, hogy mindezen foglalkozásokhoz, szakmákhoz hol szerzett elméleti és gyakorlati tudást, azt azonban biztosan tudjuk, hogy bár iskolázatlan volt, folyamatosan képezte önmagát, vitacsoportokhoz csatlakozott, ahol különféle témák kerültek szóba, mint például a Victoriában elsőként bevezetett 8 órás munkanap, a faji előítéletek, a választójog kiterjesztése és természetesen a Cole-t mindig is lenyűgöző, egyre sokasodó technikai újdonságok, köztük a gőzgép, a vasút, a nyomtatás és a távíró (Broinowski 2020: 52). Látható tehát, hogy Edward Cole még az aranymezők nyomászó légkörében is naprakész információkkal bírt a világ, a tudomány és a technika változásairól, folyamatosan szélesítette tudása tárházát, igyekezett olyan emberek körül forogni, akiktől tanulhatott, de soha nem fogadta el mások véleményét fenntartások nélkül, ha kellett, vitába szállt, saját érveket hozott elő, meggyőző és meggyőzhető volt.

Az aranymezőket maga mögött hagyva Cole 1862-ben visszatért Melbourne-be, ahol majdnem egy évig alkalmi munkából tengődött, végül piteázásba kezdett, ami néhány hét alatt hozott annyi nyereséget, hogy Cole kibérelhetett egy kicsi üzlethelyiséget. A biztos, bár szűkös megélhetés mellett még egy nagy előnnyel járt a piteázás: Melbourne nyüzsgő éjszakai élete miatt

¹ <https://www.dropbox.com/s/xjgd855lxosbe4s/1861%2001%2025%20Letter%20to%20Mother%20and%20Father%20Transcript.pdf?e=2&dl=0>
Utolsó letöltés: 2024. 02. 24.

² Inkább talponállóról van szó, ahol a konyhafelület egy talicska volt, a pult pedig egy hevenyészett asztal egy árnyékos fa alatt.

Cole nappalainak a nagy része szabad volt, így végre volt ideje könyvtárba járni, tanulni, művelődni, képeznie magát és saját elméletét, gondolatait írásba foglalni (Turnley 1974: 30).

Miután a kiadók sorra elutasították, Cole a saját pénzén pamfletként nyomtatta ki első írását. A füzetkét egyrészt a pitékkal párhuzamosan kínálta eladásra, másrészt pedig házalt vele. Egy ilyen alkalommal ajánlotta neki egy háziasszony, hogy eladás helyett inkább vásároljon könyveket, mivel neki egy egész polcnyi felesleges, régi kötete van. Az ötlet azonnal gyökeret vert Cole-ban, megvette a könyveket, cserébe ott hagyott egyet a saját írásából, és már a hazafelé úton elhatározta, hogy ezentúl könyvekkel fog kereskedni, hiszen így a saját műveit is nagyobb eséllyel tudja értékesíteni (Turnley 1974: 34). Először Melbourne ikonikus piacán, a Paddy's Marketen bérelt standot, egyre jobb helyen, majd 1873-ban a Russell Streeten nyitotta meg az első Book Arcade-ot, melyből 1883-ban költöztette át üzletét a világhírűvé vált második Book Arcade-ba. Az egyetlen épületet elfoglaló könyvesház évtizedek során egy egész épülettömb területére nőtte ki magát. Cole gyakran nevezte a második Book Arcade-ot az Intelligencia Palotájának, és mindent meg is tett annak érdekében, hogy ez igaz legyen rá.

Az iparosodás, a globalizáció, a szélesebb látókör, a társadalmi rétegek átjárhatósága, a gazdasági lehetőségek magukkal hozták a kritikus gondolkodást, egyre szélesebb néprétegek vonták kétségbe a korábban kőbe vésettnek hitt dolgokat, úgy a tudományok, mint a vallás terén. Egy olyan ember számára, mint Edward William Cole, ez a szellemi-vallási közeg hihetetlen táptalajt nyújthatott elméletei továbbgondolására. A korszakban egyébként is dívott az önképzés, a tudományos magyarázatok keresése, megkérdőjelezve szinte minden korábban elfogadott tant és tételt. Edward William Cole szinte mániákusan képezte magát, bújta a könyveket és a könyvtárakat, figyelemmel követte a technikai újításokat és újításokat, megfigyelte és véleményezte a szociális és társadalmi változásokat.

Cole a modern kor embere volt, annak minden jó és rossz értelmében, aki hitt, bízott az emberiség összefogásában, az egyetértésben, az egyenlőségben, és mindent meg is tett ezek megvalósulásáért. Saját, egyedi hitének, filozófiájának, erkölcsi elveinek, utópiájának gondolatait, alaptételeit eleinte saját költségen, később a saját könyvesboltja által működtetett nyomdában, kiadóban jelentette meg, alapelveit a Book Arcade-okban használt érméken³ is közzétette, így juttatva el a nagyközönséghez. Elméleti munkásságának megismeréséhez a www.ewcole.com oldalon található, valamint a National Library of Australia által digitalizált eredeti írásai szolgálnak remek alapot.

Egységes világvallás

Cole a kor tipikus gyermekeként megkérdőjelezte a bibliai eseményeket, a Biblia igazságát és cáfolhatatlan mivoltát. Így vall *Hobbies* című írásában: „Fő hobbijaim a következők voltak: 1. Az emberiség különféle vallásainak tanulmányozása”⁴ (Cole 1920: 30).

Elméletei alapját – még pitesütő korszakában – a *The real place in history of Jesus and Paul. Vol. 1., complete in itself containing an unusual review of the miraculous history of Jesus*⁵ címen foglalta össze. Az írás egy részét pamfletként, saját költségen jelentette meg, mely a *Religious Sects and Sacred Scriptures*⁶ címet viselte. Ebből az írásból azonban nem maradt fenn példány, ám nem sokban különbözhetett az 1866-ban megjelent a *Cole's Information for the People on the Religions of the World*⁷ (Cole 1866) című műtől. A címlap ígérete szerint Cole a művet körülbelül húsz részesre tervezte, melyből a 27 oldalas füzetecske az első két részt foglalta magába: 1. *A Sketch of the Religious Sects of all Nations*⁸ és 2. *A Sketch of the Sacred Scriptures of all Nations*⁹. A füzetke egy összefoglaló táblázatot is tartalmazott a világ vallása-

³ Az érmékből szép válogatás látható a <https://www.ewcole.com/publications/tokens/> oldalon.

⁴ „My principal hobbies have been — 1st, The studying of the various religions of mankind”

⁵ *Jézus és Pál valós helye a történelemben, 1. kötet, mely önmagában is teljes és tartalmazza Jézus csendes történetének egyedi értelmezését*

⁶ *Vallásos szekták és szent írások*

⁷ *Cole információs füzete a világ vallásairól*

⁸ *Minden nemzet vallási csoportjainak átfogó vázlata*

⁹ *Minden nemzet szent iratainak átfogó vázlata*

iról, illetve követőik számáról, melyhez Cole megjegyzésként hozzáfűzte, hogy az adatok bizonyosan pontatlanok, mivel a Föld népességének száma folyamatosan nő, a bennszülöttek száma csökken, sok esetben pedig nem dönthető el, ki milyen vallást követ, főleg egymáshoz közel álló (pl. taoizmus, konfucianizmus) vallások esetén.

Annak is szükségét érezte, hogy egy ilyen összefoglaló munka pártatlan legyen, miközben egyenlő módon mutatja be a világ vallásait, és egyszerű nyelven kell szólania, a mindennapok nyelvén (Cole 1866: 3). Itt visszaköszön a reformáció egyik alap gondolata, miszerint a néphez a saját nyelvén kell szólani.

Cole hitt abban, hogy minden ember érdeke, hogy tisztában legyen azokkal a hiedelmekkel, reményekkel és törekvésekkel, amelyek a múltban és a jelenben is mozgatják az emberi fajt. Töretlenül hitt a jövőben létrejövő egységben, az ehhez szükséges fejlődésben és a haladásban, amely minden tudás elterjedését lehetővé teszi, ami pedig magával hozza az igazságot és a jóindulatot, melyből a hitbéli különbözőség elfogadása is fakad (Cole 1866: 4).

Cole ebben az írásában az alábbi vallásokkal foglalkozik: buddhisták, keresztények (ezen belül római katolikusok, protestánsok és görögkatolikusok), hinduk, mohamedánok, taoisták, konfucianusok, zsidók, sintoisták, szikhek, zoroasztrianusok vagy perzsák vagy párszik, drúzok, pogányok (Cole 1866). Már a felsorolásból is kitűnik, hogy Ausztráliából egészen más rálátás nyílt a világvallásokra, mint Európából, másrészt az is megmutatkozik, hogy milyen nehéz különbséget tenni vallás és filozófia között. Harmadrészt azonban az is egyértelművé válik, hogy Cole csak és kizárólag angol nyelven elérhető, azaz európai forrásokból dolgozott, ami – véleményem szerint – eleve lehetetlenné teszi a „pártatlanságot”. Persze, mindez azt is jelzi, hogy Cole nagyon is odafigyelt a kiadott művekre, a világ kiszélesedésével pedig egyre több mű jelent meg, melyekben európai szerzők Európán kívüli ismeretanyagot dolgoztak fel.

Ahogy a bevezetésben fogalmazott, Cole határozottan meg volt győződve arról, hogy egy ilyen összefoglaló munkára igenis szükségük van a tömegeknek, főleg azoknak, akiknek korlátozottak az olvasási lehetőségeik.

A szöveg első részében Cole nagyon rövid leírást ad a különböző vallásokról és azok szektáiról/elágazásairól, illetve a keresztény vallások esetében összeveti a hasonlóságokat és különbségeket is. A második részben részletesebben is kitér a vallások szent szövegeire és mindazokra a forrásokra, amelyeket használt.

Cole a buddhizmussal indítja vallási összefoglalóját, ám megjegyzi, hogy nem azért, mert az előrébbvaló lenne a kereszténységénél, hanem mert nagyobb a követőinek tábora, mely logikát egyébként az egész írásban követni kívánja, a pogányságot kivéve, melyet a kötet legvégére sorolt (Cole 1866: 5).

Cole a többi vallástól eltérően részletesen elemzi a keresztény vallások közötti hasonlóságokat és különbségeket, javarészt egy kalap alá véve a római- és görögkatolikus vallást, és szembeállítva velük a protestáns/reformált irányzatokat, melyekből számosat fel is sorol. Vajon megelégedéssel töltené-e el, ha tudná, hogy (kizárólag a keresztényi) ökumené jegyében napjainkban már egységesített imákat (pl. Miatyánk) használnak a hívek? És vajon hogy értékelné a keresztények által a minden vallás összemosásával, szinkretizmussal vádolt New Age-mozgalmat?

1867-ben Cole újabb vallási témájú könyvvel jelentkezett, mégpedig a korábban már elkezdett *The real place in history of Jesus and Paul* című művel, melyben egyrészt a bibliai történeteknek, Jézus tetteinek a valóság alapját vizsgálja, majd más vallásokat is górcső alá vesz, és azt feszegeti, megtörténhettek, igazak lehettek-e az azokban leírt történetek. Bár a címben csak Jézus és Pál szerepel, a kötetben Mohamed, Buddha, Zarathustra és mások tettei, csodái is megkérdőjeleződnek. Csupán néhány példa: Zarathustra és Jézus is képes volt járni a vízen; Buddha, Mózes, Illés és Jézus is több hétig böjtölt; Buddhát remetesége idején majmok, Illést pedig hollók etették; Mohamed alatt a teve, a Paradicsomban a kígyó, Bálám számára mind emberi nyelven szólottak (Cole 1867: 26–27). Márpedig bármely tan, amelynek csodákra van szüksége ahhoz, hogy igazolja magát, nem érdemli meg, hogy kövessék. Természetesen a kötet hatalmas felzúdulást okozott, pedig Cole semmi mást nem tesz, mint a tudomány eredménye-

ivel, magyarázataival próbálja igazolni a megkérdőjelezett eseteket, illetve igyekszik párhuzamot vonni egyes cselekedetek között még akkor is, ha azok más vallás talaján fakadtak. Ugyanezen fejtegetést folytatja egy évvel később, 1868-ban megjelent művében, az *Unlimited Mental Freedom Necessary to the Welfare of Man*¹⁰ (Cole 1868) című füzetkékében, melynek előszavában fel is hánytorgatja az előző kötet fogadtatását, és a racionalizmus mellett érvelve további lehetetlenségeket sorol fel (pl. a Biblia szerint a világ hatezer éves, míg a megcáfolhatatlan geológiai tények szerint pedig több millió) (Cole 1868: V). Fel is teszi a kérdést, hogy ebben a felvilágosult korban, a tudományokat ismerve, hogyan hiheti el bárki a Biblia állításait. Matematikai, történelmi, földrajzi, biológiai tényeket sorol fel, melyeket bibliai tényekkel állít szembe, és természetesen, szabad gondolkodásra buzdít.

Egy, a témában készült előszóban (Cole é.n.), mely vélhetően a *The real place in history of Jesus and Paul* második részéhez íródott, Cole kifejti azt a véleményét is, miszerint a vallás az emberiség ösztönös igénye, és ha tanulatlan gyermekek csoportját a világtól elzárva egy lakatlan szigetre telepítenénk, hogy ott éljenek és sokasodjanak, egy idő után spontán kialakulna közöttük valamiféle vallás, mint „szükséges emberi termék”. Biztos abban is, hogy ez a spontán kialakuló vallás nagyon hasonlítana a világban már elérhető vallásokhoz, hiszen ugyanazokra az emberi erényekre, szenvedélyekre, reményekre, félelmekre, előítéletekre és önzésre keresnének válaszokat. Ebből is azt a következtetést vonja le, hogy lehetséges lenne egyetlen, az alapkérdésekre megnyugtató választ, megoldást kínáló vallást létrehozni. Ugyanezen írásában 11 pontban foglalja össze a vallások hasonlóságait, miszerint

1. mindegyik azt állítja, hogy az egyetlen, igazi vallás;
2. mindegyik hisz egy felsőbb lényben, aki a világot teremtette és irányítja;
3. erkölcsi tanításokkal látja el követőit;
4. valamilyen formában hisz a mennyben és a pokolban vagy túlvilágban, a síron túli életben, ahol a földi élet után büntetés vagy jutalom jár;
5. mindegyik követ egy nagy tanítót, aki a vallás tanításait hivatott terjeszteni;
6. ez a tanító és a követői számtalan csodát visznek véghez;
7. az egyház hierarchikus rendbe tagolódik;
8. a követők tisztelik az egyház vezetőit és elzarándokolnak a sírjukhoz;
9. van egy Szent Föld, ahonnan a vallás származik;
10. létezik egy könyv, amely összefoglalja a tantételeket, a vallásalapító életét, beszédeit, tanításait;
11. mindegyik vallás további irányzatokra, szektákra tagozódik, melyek mindegyike azt állítja magáról, hogy nála rejtezik az igazság (Cole é.n.).

Látható, hogy ez egy nagyon leegyszerűsített séma, és ennek tükrében Cole szemszögéből valóban elképzelhető lehetett az egyetemes világvallás.

Cole utolsó komolyabb írása vallási témában egy előadásának a leirata a spiritualizmusról, mely 1871. július 9-én hangzott el a Melbourne-i Szabadgondolkodók Társaságának egyik estjén (Cole 1871). S hogy a spiritualizmus miként eshet a vallás kategóriájába, azt Cole már a szöveg legelején megmagyarázza: spiritualizmusról akkor beszélünk, ha a túlvilágra távozott lelkek képesek és kapcsolatba is lépnek az evilágon maradtakkal. Ez pedig minden, általunk ismert vallásban lehetséges. Cole a maga racionalista szemléletével már a második bekezdésben lehetetlen feladat elé állítja az olvasót/hallgatót: ha igaz, hogy a lelkek kapcsolatba tudnak lépni az evilágiakkal, úgy azt tudományosan bizonyítani lehet és kell. Ha pedig nem igaz, akkor azt is (Cole 1871: 1).

Cole 1866 és 1871 között vetette papírra vallással kapcsolatos írásait, ezeket mind álnéven, a saját költségén adta ki. Talán a könyvesboltok, Book Arcade-ok megnyitása (1873) után már nem maradt ideje ilyen jellegű művek írására, vagy úgy gondolta, elmondta, amit akart. Esetleg megelégedte a folyamatos támadásokat vagy ráébredt, hogy a hasonlóságok ellenére olyan különbségek vannak a vallások között úgy liturgiában, mint hitrendszerben, amelyek lehetlenné teszik azok egyé olvasztását.

¹⁰ Az emberi jóléthez szükséges korlátlan mentális szabadság

Cole családjában mindenki olyan vallást követhetett, amilyen csak akart. Ha nagyban tehát nem is, kicsiben megvalósította a vallási egyenlőséget, és az emberiség egységében látta az egységes világvallást.

1. kép: A D68-as jelzetű Cole-érme két oldala¹¹

Emberek közötti egyenlőség

Az emberek közötti egyenlőség, illetve egyenlőtlenség szintén régóta foglalkoztathatta Cole-t, hiszen már első írásaiban is vannak erre utaló nyomok. Valószínűsíthető, hogy már a Londonban töltött néhány hónap is keserves, saját bőrén szerzett tapasztalatokat hozott számára, ám a helyzet kegyetlenségével, a színesbőrűek kizsákmányolásával, a fehér ember túlterjeszkedésével a Dél-Afrikában töltött néhány hónapja alatt szembesülhetett igazán. Ausztráliában a helyzet némileg kifordított volt, hiszen papíron az őslakosok megkapták a szavazati jogot, de elzavarták őket az értékesebb földterületekről. A nagyobb ellenállást a kínai (később japán, jávai) betelepülők váltották ki Ausztráliában, ez indította el a fehér faj felsőbbrendűségét hirdető Fehér Ausztrália-mozgalmat. Cole az első pillanattól kezdve ellenezte a megkülönböztetést és a színesbőrűek, bevándorlók elnyomását, hátrányos helyzetbe hozását. Véleményét az 1903-ban négy külön füzetben megjelent *White Australia Question*¹² (Cole 1903) című írássorozatában fejtette ki részletesen. Már az első rész (*White Australia Impossible*¹³) előszavában felveti, hogy bizony attól a pillanattól kezdve, hogy az európaiak betették a lábukat Ausztráliába, a fehér férfiak igenis kapcsolatba kerültek az őslakos nőkkel, aminek eredményeként kevert gyermekek születtek az ország egész területén, és ez a keveredés azóta is folyik. Majd a szemrehányások sorát folytatva a Bibliát idézi: „Az Isten, aki teremtette a világot és mindazt, ami abban van... az egész emberi nemzetséget egy vérből teremtette” (ApCsel 17: 24–26), tehát bármilyen erős és egyetemes is a színesbőrűek elleni gyűlölet, valójában nincs különbség fehér és színesbőrű ember között. A főleg keresztényekből álló kormánynak még azt is a szeméreteti, hogy a megszavazott törvény alapján maga Jézus sem élhetne Ausztráliában, hiszen ázsiai származású és színesbőrű, akármennyire is szeretik őt fehérbőrű, európai kinézetű emberként ábrázolni.

Cole úgy érezte, hogy a fehér ember előítélete a színesbőrűek iránt túlságosan erős, ez gátolja meg, hogy megértse és igazságosan bánjon a színesekkel. Jó tanácsul ajánlja, hogy mindenki tegye félre az előítéleteit és igyekezzen elfogadni másokat, mert csak így értheti meg, hogy „azok az emberek, akiket nem ismerünk, pont olyan jók, mint azok, akiket ismerünk”¹⁴.

Természetesen felveti azt a kérdést is, hogy ha a fehér ember elfoglalta a színesbőrűek földjét, ahogy történt az Észak- és Dél-Amerikában, valamint Ausztráliában, vajon miért ne lenne joga bármely színesbőrű népnek terjeszkedni a fehér emberek területén? Ráadásul a színesbőrűek sokkal többen vannak, sokkal több éhező és szegény van közöttük, tehát nagyobb szükségük lenne Ausztrália lakatlan területeire, hogy ott letelepedhessenek, mint a fehéreknek. Komoly számításokkal támasztja alá, népsűrűségi adatokkal¹⁵ igazolja, hogy Kína, Japán és Jáva sokkal sűrűbben lakott és rohamosabban nő a lélekszáma, mint Ausztráliának, így nem csupán

¹¹ Légy jó, tégy jót – hindu alapelv / Tiszta gondolatok, tiszta szavak, tiszta tettek – párszi alapelv

¹² *A Fehér Ausztrália-kérdés*

¹³ *A Fehér Ausztrália lehetetlenség*

¹⁴ „The people everywhere that you do not know are as good as the people that you do know.”

¹⁵ Lásd még *Cosmopolitan Reasoner* 43/101 https://www.ewcole.com/wp-content/uploads/2020/12/Cosmop_044-1536x1407.jpg

botorság, de képtelenség is kívül tartani őket a határokon. Ennek oka pedig az, hogy a színesbőrűek melegebb éghajlaton, virágzóbb körülmények között, főleg növényi táplálékon, egészségesebben élnek és több gyermeket hoznak a világra, mint a húsevő, egészségtelen, fehér emberek.

2. kép: A D24-es Cole érme

A koronát az érvelésre egy térképpel¹⁶ teszi fel Cole, miszerint a bórszín attól függ, hol él az ember. Erről külön pamfletet írt *The Cause of Color in Mankind*¹⁷ címmel, mely a *White Australia Question* sorozat második darabja lett. Az írásban tudósoktól idéz, tudományos tényekkel igazol és cáfol, hogy meggyőzze olvasóit. Röviden: Afrikát azért nevezik a legsötétebb kontinensnek, mert itt élnek a legsötétebb bőrű emberek, hiszen itt éri őket a legtöbb napsütést, de ha összehasonlítjuk az Ausztrália északi és déli részén élőket, még a fehéreket is, főleg, ha azok régebben élnek az országban, láthatjuk, hogy az Egyenlítőhöz közelebb élők bőre sötétebb. Ez pedig fizikailag is lehetetlenné teszi a Fehér Ausztrália megvalósulását.

Azt gondolhatnánk, hogy ezzel az érveléssel Cole végleg beverte a szöveget a Fehér Ausztrália-politika koporsójába, ám ő tartogat még valamit a tarsolyában. Bebizonyítja, hogy valójában a népek keveredése miatt nem létezik tisztán fehér vagy színesbőrű egyén, ehhez egyrészt az országok különböző népeit, azok keveredését mutatja be történelmi és földrajzi adatokkal alátámasztva, másrészt pedig nagyon egyszerűen igazolja, hogy senki nem lehet biztos abban, néhány generációval korábban milyen felmenői voltak, hiszen alig néhányan tudják csak 7-8 generáción túlra visszavezetni a családfájukat, pedig a tizenegyedik generációban, csupán az egyenesági ősöket számítva 1024 őst találunk. Végkövetkeztetése szerint az emberi faj folyamatosan keveredett, keveredik és keveredni is fog, és ez a keveredés, mai nyelven a génkészlet frissülése igenis jót tesz emberiségnek.

Cole olyannyira kiállt a más nemzetből származók mellett és a Fehér Ausztrália-politika ellen, hogy a második Book Arcade-ban 1895-ben Teaházat hozott létre, melyben kínai porcelánból kínáltak valódi kínai és indiai teát, a falakat kínai és indiai festmények díszítették, és az alkalmazottak (szakács, felszolgálók) is kínaiak voltak, hagyományos öltözkémben (Turnley 1974: 114).

Szintén ezen megfontolásból alkalmazta Simon Gabrielt, aki ugyan színesbőrű szülők gyermekeként született Mauritiuson, egy furcsa betegség folytán a bőre kifehéredett, és alig tíz év elteltével már senki nem mondta meg róla, hogy eredetileg csokoládébarna volt. Cole az esetet tanúkkal, kórházi láttelellettel igazolta, és a hozzá betérő idegenek közt felmérést végzett, megtipeltette velük, milyen származású lehet Simon Gabriel. Természetesen a válaszadók 90%-a európai, fehér gyökerekre gyanakodott. Cole komoly statisztikát vezetett a válaszokról, és bármikor példaként állította az esetet a Fehér Ausztrália-pártolók elé.

Cole mindenféle diszkriminációt ellenzett; ha csak tehetett, kiállt a védelemre szorulókkal, és ha lehetősége akadt, jó példával járt elől. Így támogatta a nők esélyegyenlőségét, a szüfrasztmozgalmat, az észszerű öltözködést, és felkarolta a jó eszű, szegény sorsú fiúkat. Cole mindent megtett tehát, hogy az általa oly nagyra tartott Tudás megtalálja az útját az emberekhez.

¹⁶ <https://www.ewcole.com/wp-content/uploads/2020/12/Causes-of-Colour-BW.jpg>

¹⁷ Az emberiség bórszínének oka

Világszövetség

Ahogy a fentebb már idézett *Hobbies* előszavában is vallja, Cole egyik vesszőparipája a világegység volt: „Fő hobbijaim a következők voltak: /.../ 4. Esszék és érmék kiadása és terjesztése »Az emberiség egységéről és a Világszövetségről«”¹⁸ (Cole 1920: 30). Gondolatait a *Federation of the World Inevitable before the Year 2000*¹⁹ (Cole 1886) című pamfletben foglalta össze 1886-ban, 15 évvel az Ausztrál Államszövetség létrejötte előtt. Hitte, ha a Brit Nemzetszövetség létrejöhetett és működhet egy irányító szerv alatt, ez a Világszövetség is megvalósítható. Sokan utópistának, álmodozónak tartották emiatt, de – a modern gondolkodású kortársak közül – sokan álltak ki mellette és vallották vele együtt a világegység lehetőségét és szükségességét (Cole 1890: 3).

Cole hitte, hogy a világegységgel az egyetemes oktatás és tudás is elérhetővé válik, aminek következtében az emberiség hiteles adatokat kap majd a világról, az emberek megértik, hogy a nemzetek közötti különbségek úgy mentálisan, mint fizikálisan, alig valamivel nagyobbak, mint testvér és testvér között, azaz minden ember egyforma és egyenlő, ez pedig szükségelenné teszi majd a hadiflották, hadseregek fenntartását, hiszen nem lesz többé háború. Az egységes vallás helyett a vallási béke lehetőségét látta abban, hogy ha a világ tíz vezető vallásának népei a brit korona alatt békésen megférnek egymás mellett, talán a világméretű vallási béke sem elérhetetlen, tekintve, hogy a nagyobb vallások főbb elméletei és tanításai nagyon hasonlóan egymáshoz.

A tömeges oktatás elterjedésétől az intelligens emberek számának növekedését várta. Ahogy írja, máris láthatóan kisebb a bűnözés, kevesebb a háború és nem is követel annyi vérontást. (Sajnos, nem tudjuk, mit gondolt az első világháborúról, amelyet még megért. Azt azonban biztosan tudjuk, hogy két fia közül egyik sem harcolt a háborúban.) A rabszolgaságot eltörölték, a lelkiismereti szabadság mindenki számára elérhető, a túlzott nemzetieskedés és törzsi gondolkodás kihalóban van, és helyüket az emberségesség veszi át. Az ember kiemelkedett a barbárság mélységeiből és hatalmas lépésekkel halad előre a fejlődés útján.

Írásában méltatja a tudományok csodás fejlődését, mely az utóbbi száz évben hihetetlen mértékben felgyorsult, hosszasan sorolja a technikai vívmányokat, melyek behálózzák, közelebb hozzák, körülölelik az egész világot, kiemelve a távirót, a telefont, a vasutat, a gőzhajózást, a tömegtájékoztatást. Bár nem ezeket a szavakat használja, de valójában globalizációról és világfaluról beszél. Felhívja a figyelmet olyan találmányokra, amelyek célja az emberi élet javítása, segítése, mint például a háztartási eszközök és mindezekhez az egyre terjedő villamos energia, vagy az egészségmegőrzésben használt anyagok és eszközök. Kiemeli a felsorolásból a nyomdagépeket, melyek a tömegtájékoztatás és a széles körű oktatás legfontosabb eszközei, mivel segítségükkel az elmúlt ötven évben több könyv és újság láthatott napvilágot, mint előtte a történelem során összesen.

3. kép: A D29-es Cole-érme²⁰

¹⁸ My principal hobbies have been: /.../ 4th, Publishing and distributing essays and medals on “the Oneness of Man and the Federation of the whole World.”

¹⁹ *A világszövetség elkerülhetetlen még a 2000. év előtt*

²⁰ Világszövetség

Amilyen sebességgel az emberiség fejlődik irodalom, tudomány, oktatás, kereskedelem, politika, erkölcsök, emberség, barátság és józan ész terén, a közelgő világszövetség sorsszerű.

* Olvasó, tégy meg mindent az érdekében! *

Cole hangsúlyozza, hogy a világon minden embert ugyanazok a szenvedélyek, szeretet, gyűlölet, remények és félelmek, ugyanazok a célkitűzések hajtanak. Még a nagy gondolkodók: Homérosz, Platón, Szókratész, Zarathustra, Buddha, Konfuciusz, Ciceró, Vergilius, Galilei, Schiller, Goethe, Humbolt, Shakespeare, Bacon, Milton, Newton, Franklin és Victor Hugo is hasonlóan vélekedtek az élet nagy kérdéseiről. Éppen ezért a világszövetség nem csupán lehetséges és valószínű, de szükséges és elkerülhetetlen is.

4. kép: A D22-es Cole-érme²¹

Cole jóslatokat is tesz a 2000. évre vonatkozóan, érdemes végignézni, mennyire látott a jövőbe, illetve egyáltalán megvalósultak, megvalósulhattak-e az álmai.

- *A repülőgépek általános használatával a Föld minden pontja elérhetővé válik. Megvalósult.*
- *Az emberek ezek [a repülőgépek] használatával egy héten belül eljutnak az antipódusokra²². Ennél rövidebb idő is elég.*
- *A vasutak, távírók, telefonok és későbbi találmányok behálózzák majd a Föld teljes felszínét, közelebb hozva egymáshoz a nemzeteket, összefogásban, testvériségben. A behálózás megvalósult, a közelebb hozás is. A testvériség és az összefogás még várat magára.*
- *Minden vad és barbár faj²³ megszelídítenek a fejlettebb nemzetek, civilizálják őket, majd, mint a felnőtt gyermeket, egyenlő jogokkal látják el. Sajnos, majdnem megvalósult. Cole nem tudhatta, talán bele sem gondolt igazán, hogy az egységesítés, a civilizálódás az ősi, népi, törzsi kultúrák kihalásával, értékvesztéssel jár.*
- *Minden ember számára elérhető lesz az oktatás és a tudás az egész világon. Kivéve, ahol például vallási okokból a nők nem járhatnak iskolába. A tudáshoz való egyenlő hozzáférés pedig még a civilizált országokban sem tetten érhető, gondoljunk csak a brit fizetős magániskolákra. Ugyanitt kell feltennünk azt a kérdést, hogy mi is az iskola valós feladata, mert nagyon sok esetben oktatás helyett inkább egyenlővelés és gyermekfelügyelet zajlik, mely során a gyermekek egyéni képességei, készségei háttérbe szorulnak, fejlesztetlenül maradnak.*
- *Egyetlen egységes és érhető nyelvet fog beszélni az egész világ, melynek az angol nyelv az alapja, és amelyet a többi nyelvből a legjobb és legkifejezőbb szavak gazdagítanak, egyszerűsített helyesírással. Az angol világnyelv, ez nem kérdés. Hogy egyszerűsödik, az is tény, és hogy bővül a szókincse más népek szavaival, szintén egyértelmű. Ám ez mégsem az az egységes nyelv, amit Cole megálmodott, annak az eszménynek inkább az eszperantó felelt volna meg. Ugyanakkor itt is értékvesztéssel jár, ha egyes nyelvek kihalnak.*
- *Egyetlen értelmes vallásban fognak hinni az emberek, mely magában foglalja a halhatatlanságba vetett hitet is. Az emberi közösségek a világ jelenségeinek értelmezé-*

²¹ Világszövetség

Egy kormány, egy vallás, egy nyelv, egy pénznem még a 2000. év előtt

²² A Földnek pontosan az ellenkező oldala.

²³ A faj itt nemzet értelemben értendő. Darwin óta tudta Cole is, hogy az emberi faj egységes, a szó azonban nagyon sokáig megmaradt így a használatban.

- sére hiedelmeket hoznak létre, így adva magyarázatot az észlelt jelenségekre és gyakorlati útmutatót a mindennapi életre (Csányi 2015: 266). Ahhoz tehát, hogy egy egységes hiedelemrendszer létrejöhessen, egységes közösségre, egységes kultúrára lenne szükség. Bár a kereszténység a New Age-ben megtalálta a számára ellenséges, minden vallást összemosó irányzatot, az mégsem tekinthető egy mindenki által követendő és követhető világvallásnak. A különböző hitek, hiedelmek, vallások eltűnése, beolvadása, összemosódása viszont határozottan értékvesztéssel jár.
- *Általános választójog válik elérhetővé az egész világon.* Bár tényleg hatalmas lépések történtek, mégis akadnak még helyek a Földön, ahol ez nem valósult meg, mint például a muszlim országokban a nők választójoga.
 - *A nők észszerű jogai az egész világon elérhetővé válnak.* Lásd előző pont. Ahol van szavazati joguk a nőknek, ott másféle jogaik is vannak. Ahol nincs, ott bizonyosan csorbulnak egyéb jogok is.
 - *Az egész világ területe a világ minden emberének tulajdonává válik.* Ez a gondolat már nyomokban a kommunizmus magvait tartalmazza.
 - *A kötelezettségek és korlátok, ahogy a magántulajdonhoz való jog elfogadott lesz az egész világon.* Ez némileg ellentmond az előző pontnak, de úgy vélem, a fejlett jogrenddel rendelkező országokban megvalósult.
 - *Az együttműködés virágozni fog, a javak elosztása pedig kiegyenlítettebb lesz, mint most.* Akárcsak az előző, ez is csak a fejlett jogrenddel bíró országokban működik jobban, mint Cole korában. A kommunista fényes szelek azonban itt is érződnek.
 - *Világszerte érvényesülni fog a helyi önkormányzatiság.* A civilizált országokban ezzel nincs probléma, bár a mérték bizonyosan változó.
 - *Általánossá válik az öntözés és a tudományos alapú földművelés.* Csányi meglátása szerint a tudományos, termelési igény alapú földműveléssel az ember kiradírozta a bioszférát, megszüntette annak önszabályozását, kétségessé téve fennmaradását (Csányi 2015: 325).
 - *A Föld négyszer annyi termést ad, mint most.* Bizonyosan nőtt a termelékenység a technikai fejlődésnek köszönhetően, de nagyon sok szántóföld eltűnt, gyárak, naplemparkok települtek rájuk. Ahol megmaradt a szántóföld, ott monokultúrás termelés folyik, mely tartósan nem fenntartható (Csányi uo.).
 - *Egy becsületes munkás napi munkaóráinak éves átlaga nem lesz több, mint napi hat óra.* Bár mostanában vannak törekvések arra, hogy hetente kevesebb munkaórát dolgozzanak az emberek, és a családanyák esetében erre nagy igény is lenne, még mindig sokan vannak, akik a napi nyolc órán túl is dolgoznak, hogy megéljenek. A számok természetesen a különböző országok különböző társadalmi rétegeiben nagyon eltérhetnek.
 - *Az ünnepnapok rendjében nagy változás áll majd be. A koronázási napok, születésnapok, szentek emléknapjai, böjti napok, állami ünnepek, megemlékezések sora megszakad, és kiszámítható általános ünneprendszer kerül bevezetésre. Talán minden szombat és vasárnap, két hét a nyári napfordulók, egy hét a téli napfordulók. A munka a legjobb dolog a világon; a jó, becsületes, szabályozott munka, amit észszerűen szakítanak meg a pihenőnapok. Így a munka boldogabbá teszi az embereket és jobb eredményeket is lehet vele elérni.* Némileg itt is a szocializmus, kommunizmus hatása érződik, az ünnepnapok átrendeződése pedig logikusan következik a kormányzat és a vallások egyszerűsödéséből, egységessé válásából. Egy globális kultúra létrejötte esetén vélhetően lennének egységes ünnepnapok is, ám a nemzeti ünnepek, évfordulók eltörlésével kultúravesztés lépne fel. Ugyanakkor tény, hogy a szívesen végzett munka örömet és hatékonyságot hoz magával.
 - *Minden habozó férfit és nőt meggyőznek a barátaik vagy kötelezi rá a nemzetközösség, hogy dolgozzon, mivel a munka mindenki számára hasznos. Minden áldást magában hordoz, amit élvezhetünk: egészségesebbé, bölcsébbé, értékesébbé, boldogabbá tesz. A munka nemesít. Minden munka nemes. Montessori gondolatai köszönnek vissza, melyeket sokan, sokféle értelemben használtak már. Bármely országvezetésnek dicséretére válik, ha a munkát, munkaórákat és az érte járó fizetést mindenki megelégedésére tudja szabályozni.*

- *Mindenki könnyen jut megfelelő ételhez, ruhához és egyéb, az élethez szükséges dolgokhoz.* A fogyasztói társadalomban ez tulajdonképpen megvalósult, legfeljebb nem egyenlő mértékben kell mindenkinek megdolgozni érte. Természetesen a társadalom perifériáján élők nehezebb helyzetben vannak, ezért ebben a próféciában is némileg kommunista felhang érződik.
- *A tudásra szomjazó emberek utazni fognak, hogy még teljesebben megértsék a világot, amelyben élnek.* Ebben hiba nincs. Csak akad, aki repülőre ül, és van, aki csupán könyvtári könyvek lapjain utazik, esetleg az interneten keresztül szerzi meg az óhajtott tudást.
- *Az emberek úgy fogják érezni, hogy az evés, ivás, alvás, öltözködés, játék és pénzszerezés nem az élet kizárólagos célja, és valami magasabb, nemesebb cél felé törek-szenek majd.* A globalizáció alapja a kapitalista világgazdaság, azaz a piac. A piacköz-pontúság pedig éppen afelé hajtja az embereket, hogy magasabb és nemesebb célok helyett az anyagi javakat részesítsék előnyben.
- *Az emberek rá fognak jönni, hogy az élet és az univerzum ezer titka mind arra szolgál, hogy gondolkodásra készítse őket, hogy kiterjeszthessék intellektusukat az igazság felfedezésének folyamatában.* Az előző ponttal összhangban, Csányi idézve: „a piac semmit sem mond az élet értelméről, a honnan jöttem, hová megyek nagy kér-déseiről. (...) Az értelmes élet redukálódott a státuszok, javak, szórakozás köreire. Ta-lán egy lassabb életforma, a lokális kultúrák kivirágása javítana a helyzeten” (Csányi 2015: 330).
- *Az emberek rájönnek és tovább is adják majd, hogy az igazság tudása a legjobb a jólétük szempontjából; és hogy éppen emiatt az emberiség elsődleges feladata meg-figyelni, kérdezni, olvasni és gondolkodni.* Lásd előző két pont.
- *A bűnözés a felére csökken.* Erre nincs rálátásom, de úgy vélem, a kiberbűnözés mér-téke lassan túltesz a hétköznapi bűnözés mértékén.
- *Az alkoholizmus a felére csökken, a részegeket örültként kezelik majd.* Cole mindig is az absztinensek oldalán állt, nem véletlen, hogy az aranymezőkön sem a jóval nagyobb profittal kecsegtető alkoholt árusította, hanem limonádét. Ezzel együtt attól tartok, ez a jóslata nem vált valóra.
- *Az emberi betegség és szenvedés a felére csökken.* Bizonyos betegségek valóban eltűn-tek, a civilizált országokban jelentősen javult az általános egészségi állapot és helyzet, de a helyükbe léptek a főleg mentális problémákat okozó civilizációs betegségek, a tu-dósok pedig újabb és újabb járványokat jósolnak. A természet tehát próbál tenni a túl-népesedés ellen, a magas egyedszám pedig lehetetlenné teszi a biológiai evolúciót (Csányi 2015: 326).
- *A várható élettartam megduplázódik.* Nem ismerem az ausztrál adatokat, de a ma-gyarországi adatokat vizsgálva ez bizony megvalósult.
- *A gondoskodásra szorulóknak, betegek és öregek megfelelő ellátásban részesülnek majd.* Egy társadalmat mindig nagyon jól jellemez, hogyan bánik a betegeivel, öregjeivel. Óriási különbségek vannak nemcsak országok között, de országon belül is, a szociális háló mellett a család is felelős a megfelelő ellátásért. Valódi gondoskodásra csak kis közösségekben van igazán lehetőség, Ausztriában például tudatosan építenek humán-etológiai szempontok alapján lakótelepeket, valódi kislétszámú közösségeket hozva létre (Csányi 2015: 327).
- *Nagyobb szeretet, barátság és boldogság tölti majd el az egész emberiséget.* Ehhez globális kultúra, központi akarat, ráhatás lenne szükséges, ám amíg ez nincs, addig mindenkinek egyéneként kell növelnie saját magában a mások iránti elfogadást, sze-retetet.
- *Létrejön a világegység politikai, vallási és nyelvi tekintetben.* Létezik az Egyesült Nemzetek Szervezete, mely azonban nem irányítja a világot. A szervezetnek hat hiva-talos nyelve van, és az angol valóban világnyelv lett, ahogy fentebb is említettem. Ám mindez nem jelent politikai és nyelvi világegységet. Az egységes világvallás létrehozá-sának, létrejöttének esélye – ahogy fentebb is említettem – a nullával egyenlő.

- *És az emberek elcsodálkoznak majd, miért voltak oly sokáig bolondok.* Bárcsak felnyílna az emberek szeme és Cole számos jóslata valóra válhatna. Bárcsak tényleg belátná az emberiség, hogy bolondul él. Talán egy újabb prófécialistára kell felkerülnie ennek a gondolatnak.

1890-ben Cole pályázatot hirdetett: a világegység mellett, illetve ellen kellett érvelni, és az írásokat a Book Arcade-ba beküldeni. A legjobb írásokat meg is jelentette, ez lett a *Cyclopedia Of Short Prize Essays On The Federation Of The Whole World* (Cole 1890). Ahogy a bevezetőben is írja, 660 írás érkezett be, és sokkal nagyobb számban kapott az egység mellett érvelő írásokat – szám szerint 450-et –, míg ellene csupán 210 írás született (Cole 1890: 6). A dolog pikantériája, hogy az álnéven beadott írások közül a legjobb mellette és ellene érvelést is ugyanaz az ember írta: James Edmond, a *Sidney Bulletin* újságírója (Turnley 1974: 102).

Összegzés

A technológiai, ipari és tudományos haladás az utazás és a kommunikáció fejlődésével nem csupán földrajzilag szélesítette ki a világot, hanem intellektuális és filozófiai értelemben is. Mindez pedig optimista jövőképet, a tudásba és tudományba vetett hitet eredményezett, folyamatos gondolkodásra, kételkedésre, tervezésre készítette az intelligens embereket, így Edward William Cole-t is.

Cole számtalan vitakörnek és társaságnak volt a tagja, aminek eredményeként mindig friss információkkal bírt a legújabb változásokról is, azokról konkrét véleményt alkothatott és érvelési technikája tökéletesedhetett. Ezt csillantotta meg pamfletjeiben, írásaiban, könyveiben, de még újsághirdetéseiben is.

Utópisztikus ideáiban mélyen hitt, elméleteit tudományos tényekkel, tudósok állításaival igyekezett igazolni, minden gondolatát a világ fejlődésének szolgálatába állítva. Sok mindenben megelőzte kortársait, messzebbre látott, mint akkoriban bárki. Ám minél messzebb nézünk, annál torzabb a kép, így elvei, s főleg jóslatai valóban utópisztikusak maradtak. Akad közöttük pár, amely az emberiség érdekében jobb, ha utópisztikus marad.

Cole a legnemesebb célokért küzdött, magasra tette a léceket, igyekezett nemzetét, az egész emberiséget felemelni, okítani, szórakoztatni, művelni. És méltán mondhatta hosszú élete végén: „Ez jó mulatság, férfimunka volt.”

Irodalom

- Broinowski, Richard (2020). *Under the Rainbow: The Life and Times of EW Cole*. Melbourne, The Miegunyah Press.
- Cole, E. W. (1866). *Cole's Information for the People on the Religions of the World*. Melbourne, szerzői magánkiadás. <https://www.dropbox.com/s/35gmxiije1lmfye/Coles-Information-SLV-9MB.pdf?e=1&dl=0> Utolsó letöltés: 2024. 02. 29.
- Cole, E. W. (1867). *The real place in history of Jesus and Paul*. Melbourne, szerzői magánkiadás. <https://www.dropbox.com/s/zs8xja5wf935593/The-Real-Place-In-History-Of-Jesus-And-Paul-2MB-SLV.pdf?e=1&dl=0> Utolsó letöltés: 2024. 02. 29.
- Cole, E. W. (1868). *Unlimited Mental Freedom Necessary to the Welfare of Man*. Melbourne, szerzői magánkiadás. <https://www.dropbox.com/s/pm19g4kwsz3cxnm/1868-Unlimited-Mental-Freedom-Booklet-13MB.pdf?e=1&dl=0> Utolsó letöltés: 2024. 02. 29.
- Cole, E. W. (1871). *Spiritualism* (előadás). <https://www.dropbox.com/s/xsq5g77fw3fbrqr/Spiritualism-Speech-To-Melbourne-Free-Discussion-Society-1871-SLV-4MB.pdf?e=1&dl=0> Utolsó letöltés: 2024. 02. 29.
- Cole, E. W. (1886). *Federation of the World Inevitable before the Year 2000*. <https://www.dropbox.com/s/8vw682ox9m1xumd/Federation%20of%20the%20World%20Inevitable%20Before%20The%20Year%202000%20-%20EWC.pdf?e=1&dl=0> Utolsó letöltés: 2024. 03. 03.
- Cole, E. W. (1890, szerk.). *Cyclopaedia of short prize essays on the federation of the whole world : illustrated with representative portraits of all nations ; First series containing fifty essays by fifty Australasian writers*. Melbourne, E.W. Cole. <https://nla.gov.au:443/tarkine/nla.obj-2863282273> Utolsó letöltés: 2024. 03. 05.
- Cole, E. W. (1903). *The White Australia Question*. Melbourne, E. W. Cole Book Arcade. <https://nla.gov.au:443/tarkine/nla.obj-52813528> Utolsó letöltés: 2024. 03. 03.

- Cole, E. W. (1920). *Selected Works of E. W. Cole, Part II*. Melbourne, E. W. Cole, Book Arcade, <https://www.dropbox.com/s/xzf6fymvvp5afc7/Selected%20Works%20II%20NLA%20cdc-10739074.pdf?dl=0> Utolsó letöltés: 2022. 12. 14.
- Cole, E. W. (é. n.). *To The Reader*. <https://www.dropbox.com/s/9f5w2xhmdvgcet9/To%20The%20Reader.pdf?e=1&dl=0> Utolsó letöltés: 2024. 03. 06.
- Csányi V. (2015). *Íme, az ember*. Budapest, Libri.
- MacIntyre, S. (2014). Ausztrália: Európai nemzet egy ősi földön. In: Furtado, Peter (szerk.): *Nemzettörténetek*. Budapest, Móra. 223-231.
- Mellor, A. (2022). *A világ legnagyobb könyvesháza*. Budapest, Manó Könyvek. (ford. Cséplő Noémi)
- Mellor, A. (2023). *A mágikus könyvtár*. Budapest, Manó Könyvek. (ford. Cséplő Noémi)
- Mendes, L. (2017). *EW Cole – The Early Years*. (kézirat) <https://www.dropbox.com/s/nnm64k7n6modh1n/1852%20EW%20Cole%20The%20Early%20Years%20to%201852.pdf?dl=0> Utolsó letöltés: 2023. 11. 11.
- Rickard, J. (1988). *Australia: A cultural history*. Melbourne, Longman Cheshire.
- Turnley, C. (1974). *Cole of the Book Arcade – A biography of E. W. Cole*. Hawthorne, VIC, Cole Publications.
- az E. W. Cole Foundation által fenntartott honlap <https://www.ewcole.com>